

Nr 322.

Av herr **Domö m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 23 april 1948 (nr 175) med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktiebolags vinstmedel.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 209 föreslår finansministern riksdagen att förlänga giltighetstiden för lagen den 23 april 1948 (nr 175) med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktiebolags vinstmedel. Första kapitlet i sagda lag rör begränsning av aktiebolagens vinstutdelningar och andra kapitlet deras insättning av medel på spärrkonto, den s. k. vinststeriliseringen. I den första av dessa tvenne frågor tar finansministern slutlig ställning och föreslår förlängning. I den andra däremot framhåller han, att det vid en behandling av propositionen först vid en eventuell höstsession blir möjligt att bättre än nu är fallet bedöma frågan särskilt om den s. k. vinststeriliseringen. Skulle lagförslaget antagas redan vid vårsessionen, utesluter detta icke att frågan om vinststeriliseringen kan omprövas i början av 1950 års riksdag. Finansministern är alltså icke beredd att för närvarande taga ställning till detta spörsmål.

Motionärerna få med anledning härav taga upp de tvenne i lagen sammankopplade frågorna var för sig.

Utdelningsstoppet.

Genom 1948 års lag skärptes bestämmelserna rörande aktiebolagens vinstutdelning i förhållande till 1943 års lag. Anledningen härtill uppgavs förra året vara önskemålet att begränsa aktieägarnas möjligheter till konsumtion för att därigenom minska efterfrågan på varor och tjänster. Skärpningen innebar närmast ett utdelningsstopp för aktiekapitalet i äldre bolag, vilka enligt den tidigare vinstutdelningslagen haft möjlighet till ökning uppåt intill en viss gräns, samt en högsta förräntning på nytt aktiekapital om 5 procent. Härigenom låstes den tillåtna aktieägarinkomsten i kronor vid ett nära nog fast belopp. Såsom utredningsmännen uttryckte saken, medförde utdelningsstoppet för aktieägaren, »att han icke nu kunde utnyttja värdestegringen av det realkapital, vari han ägde andelsrätt», vilket är en annan formulering av att han förvägrades kompensation för den inträffade penningvärdeförsämringen.

Om det berättigade i en sådan åtgärd ur rättvisesynpunkt framfördes re-

dan förra året vissa tvivel, vilka även finansministern ansåg ha visst fog för sig. Det påpekades nämligen, att aktieägarnas realinkomst sedan 1939 sjunkit med 12 procent, samtidigt som de manliga löntagarnas realinkomst höjts med 12 procent och de kvinnliga med 21 procent. Då det för uppnående av lönestabilisering av psykologiska skäl ansågs nödvändigt att aktieägarnas inkomster icke skulle kunna höjas, godtogs detta såsom led i en allmän överenskommelse. Emellertid har utvecklingen under 1948 visat en fortsatt ganska betydande ökning av penninglönerna för manliga respektive kvinnliga arbetare med en viss ytterligare höjning av realinkomsten, varför det avgörande skälet för ett fortsatt utdelningsstopp ur solidaritetssynpunkt nu bortfallit.

Finansministern framförde förra året det antagandet, att aktieägarna vore mindre beroende av sin inkomst än löntagarna. I detta hänseende har under år 1948 framkommit en del material till belysning av denna fråga. För de större inkomsttagare, där finansministerns antagande möjligen må vara riktigt, tages aktieinkomsten till största delen, i vissa fall helt och hållet eller mer, i anspråk av skatterna. De mindre inkomsttagarna, i fråga om vilka finansministerns antagande är tvivelaktigt eller oriktigt, äro emellertid de som till betydande del uppbära aktieinkomsten. Främst på äldre dagar äro de för sin försörjning beroende av avkastningen på sitt i aktier placerade spar-kapital.

Det är dock ur samhällsekonomisk synpunkt de allvarligaste erinringarna måste resas mot förslaget om fortsatt begränsning av utdelningen på aktiekapital. Det riskvilliga kapitalet, som för produktionsapparatusens vidare utveckling spelar en långt viktigare roll än den allmänna opinionen i vårt land riktigt klart tycks vilja inse, fordrar som kompensation för betydande förlustrisker hög avkastning. De former, i vilka riskvilligt kapital kan träda i produktionens tjänst, äro för närvarande begränsade till några få sådana, av vilka aktiekapitalet otvivelaktigt är den viktigaste. Det vore enligt motionärernas mening synnerligen olyckligt, om genom olika samhällsingripanden aktiekapitalet skulle förlora sin karaktär i detta hänseende och mer eller mindre förvandlas till en form av vanligt sparkapital. I den mån det riskvilliga kapitalet icke försvunne, skulle det hänvisas till en existens i juridiskt oordnad form och mer eller mindre undandraget den reglering av olika intressen, som lagstiftning och praxis sökt utarbeta. Dess insatser skulle dessutom icke i så hög grad kunna inriktas på själva produktionen utan hänvisas till annan affärsverksamhet. Aktieformen erbjuder dessutom en möjlighet, som ingen annan form hittills kunnat uppvisa motsvarighet till, nämligen att i små kvantiteter på olika håll uppsamla förefintligt riskvilligt kapital, vilket om denna form icke funnes förmodligen skulle förbli i s. k. trygga placeringar.

Riksdagen uttalade också förra året vissa farhågor för produktionshäm-

mande verkningar av utdelningsstoppet och underströk angelägenheten i nuvarande läge av en kraftig höjning av produktionen.

Finansministern, som icke ville bestrida möjligheten av stagnation, ansåg sig dock berättigad till antagandet, att produktionshämmande verkningar icke i nämnvärd grad skulle göra sig märkbara. Främsta anledningen härtill var den förutsatta relativt korta varaktigheten av utdelningsstoppet.

En avgörande förutsättning för hela 1948 års lagstiftning rörande såväl utdelningsstopp som s. k. vinststerilisering var dess strängt tidsbegränsade karaktär. Vid lagens tillkomst ifrågasattes detta icke på något håll, utan fullständig enighet rådde i detta hänseende. I fråga om utdelningsstoppet gjorde finansministern i proposition nr 181/1948 (s. 38) följande mycket klara och koncisa uttalande: »Slutligen vill jag starkt understryka, att den föreslagna lagstiftningen begränsats till att gälla två år.»

Icke desto mindre föreslår finansministern nu i prop. nr 209/1949 förlängning av utdelningsstoppet utan att härför förebringa någon som helst motivering. Enligt motionärernas mening borde ett avsteg från förra årets mycket bestämda deklaration ha krävt en alldeles särskilt stark motivering. Då någon sådan icke framlagts och enligt motionärernas mening icke heller i realiteten kan presteras bl. a. även med tanke på det delvis försämrade konjunkturläget, få motionärerna med åberopande av anförda skäl motsätta sig förlängning av utdelningsstoppet.

Spärrkontoinsättningarna.

Till skillnad från utdelningsstoppet utgår finansministern i proposition nr 209/1949 icke direkt från att spärrkontoinsättningarna skola fortsätta även nästa år, ehuru han förordar en förlängning av 1948 års lag i dess helhet. Han anser sig kunna ifrågasätta, om icke bättre möjligheter för bedömande av lagens fortbestånd i denna del skulle föreligga vid en eventuell höstsession, möjligen även i början av 1950 års riksdag.

Enligt motionärernas mening kunna avgörande skäl anföras för att icke fortsätta spärrkontoinsättningarna under nästa år.

Först kunna anföras omständigheterna kring lagens tillkomst. Hela anordningen hade karaktären av en frivillig överenskommelse och en kompromiss mellan olika uppfattningar, vilket åberopades av såväl finansministern som första lagutskottet för att icke rubba lagförslaget i olika hänseenden. Berörda parter ha självfallet icke kunnat utgå från annan förutsättning än ett fullföljande av kompromissen. Sålunda förklarade sig företrädarna för de av lagstiftningen träffade bolagen, att villkoret för att de icke skulle motsätta sig densamma vore »dels att den bleve en tillfällig, starkt tidsbegränsad anordning, dels ock att den infogades i en serie av andra åtgärder ägnade att återställa förtroendet för den svenska kronans yttre och inre värde». Första lagutskottet uttalade också i sitt av riksdagen godkända utlåtande, att

utskottet för sin del ville »framhålla angelägenheten av att de inskränkningar, som aktiebolagen underkastas, begränsas till de i propositionen angivna två åren». Icke minst med hänsyn till de produktionshämmande verkningarna borde ävenledes enligt utskottet lagstiftningen icke äga bestånd längre än som vore nödvändigt för att avvärja det akuta inflationsshotet.

Om detta förblir akut i två år och förutsättes bliva akut i sådan grad ytterligare ett tredje år, att man ifrågasätter att bibehålla en nödfallsåtgärd som den s. k. vinststeriliseringslagen, måste detta bero på att övriga åtgärder, i vilka denna skulle vara ett led, icke varit tillräckliga. Själva spärrkontoinställningarna ha dessutom direkt motverkats av den politik, riksbanken fört. De farhågor, som förra året uttrycktes för att spärrmedlen icke skulle bliva effektivt steriliserade, därigenom att de på olika omvägar skulle komma att hämtas från den sedelutgivande instansen, synas oss ha blivit besannade. Under år 1948 resulterade riksbankens till 585 milj. kr. uppgående köp av obligationer jämte övriga transaktioner med marknaden i en ökning av likviditeten om 400 milj. kr., medan resultatet i stället borde ha blivit en nettominusning. Även om bankernas kreditvolym minskats torde detta ha berott på helt andra omständigheter, t. ex. importnedskärningen och byggnadsbegränsningen. Första lagutskottets förutsättning i detta hänseende har således icke infriats. Även finansministern uttryckte som sin mening, att spärrmedlen borde effektivt steriliseras, och förutsatte, att de icke skulle tagas i bruk av staten vare sig på det ena eller andra sättet. Så torde dock på omvägar ha blivit fallet.

En av de allvarligaste erinringar, som förra året restes mot spärrkontoinställningarna, var, att de träffa allenast en av de företagsformer, i vilka rörelse bedrives, nämligen aktiebolagen, medan de ekonomiska föreningarna, handelsbolagen och enskilda personer äro oberörda. En sådan ojämnhet i pålagor är i och för sig ägnad att missgynna den särskilda form för bedrivande av främst industriell verksamhet, som för närvarande anlitas, varför industrien som sådan särbelastas. Redan nu torde man kunna peka på vissa uppenbara olägenheter därav, i det att industriens kapitalförsörjning anmält sig som ett problem, vars betydelse av vissa tecken att döma kan komma att öka. Det ingick visserligen som ett av skälen för att påbjuda spärrkontoinställningar, att investeringarna i rådande inflationsläge skulle begränsas, men samtidigt är, som första lagutskottet då framhöll, en kraftig höjning av produktionen en grundförutsättning för krisens övervinnande. Att följaktligen söka bemästra densamma på bekostnad av en mer eller mindre långvarig industriell stagnation torde icke vara avsikten. Om bolagen följaktligen berövas en del av sina kapitalmedel, förlora de i motsvarande mån en möjlighet att bidra till den rationalisering av produktionen, som nu och för den närmaste framtiden är så nödvändig icke blott för inflationsfarans

undanröjande utan kanske framför allt för exportens och konkurrenskraftens höjande.

Förmågan att avstå medel för insättning på spärrkonto har redan under den tid lagen varit gällande visat sig vara mycket ojämn. Bolagens likviditet företer mycket stora olikheter. Självklart är, att detta bl. a. sammanhänger med deras större eller mindre känslighet för konjunkturändringar. Det stora flertalet mindre och medelstora bolag har inga stora likvida tillgångar att falla tillbaka på i händelse av avtagande konjunktur. Med tanke på de tendenser till ökad konkurrens, som präglade den ekonomiska utvecklingen, är det oklokt att för relativt lång tid framöver försvaga motståndskraften och konkurrensförmågan hos förmodligen större delen av de svenska bolagen. Enligt vad motionärerna ha sig bekant, lär den likviditetsförsämring, som kunde påvisas för tiden 1 oktober 1946 till 1 oktober 1947, ha ytterligare markerats, särskilt om hänsyn toges till penningvärdets fortsatta fall.

Det av finansministern ifrågasatta tillvägagångssättet att förlänga lagen i dess helhet och sedan i början av 1950 års riksdag eventuellt upphäva densamma i den del den rör spärrkontoinsättningar, synes motionärerna uppenbart olämpligt. En rationell planläggning av industriens investeringar fordrar, att bolagen veta, vilka kapitalmedel de kunna disponera, och vilket finansieringssätt de skola anlita för sina rationaliseringar.

På grund av vad ovan anförts hemställa vi,

att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 209.

Stockholm den 3 maj 1949.

Fritiof Domö.

J. B. Johansson.

Gustaf Velandér.

Ebon Andersson.

K. G. Ewerlöf.

Harald Nordenson.

Axel Mannerskantz.